

CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA I "L'HEREU NORADELL"

PER

JOSEP M. BALCELLS

PROLEGÒMENS

Sembla fora de dubte que en Carles Bosch de la Trinxeria, l'insigne escriptor del Pirineu gironí, no era de l'escola naturalista. En cap dels estudis que dedicats a ell he llegit, no s'alludeix al tema, prova que el nostre autor, si alguna relació tingué mai amb el naturalisme, fou una relació indirecta, sense gaire importància, i probablement com a detractor de l'esmentada tendència literària. Això no obstant, el crític Joan Sardà —naturalista vertader—, en un article que publicà "La España Moderna" en abril de 1889, escrigué, a propòsit de l'aparició de la novel·la d'en Bosch "L'Hereu Noradell", que contenia detalls semblants a "La terre", d'Emili Zola. Portava l'assagista les coses al seu terreny?, feia funcionar el fosc mecanisme que moltes vegades ens duu a reafirmar-nos en els nostres afectes pensant que els altres també els pateixen? Potser la gran coneixença de Zola li resultava un punt de comparança i de qualificació òptim, ja que és ben veritat que el zolaisme estava a l'ambient, i res no podia explicar-se que no li fos referit. Sigui com sigui, el suggeriment d'en Joan Sardà esdevingué la causa de plantejar-me el problema del possible naturalisme —conscient o no— d'en Carles Bosch de la Trinxeria en "L'Hereu Noradell".

APUNT SOBRE EL NATURALISME

Convindrà, abans de tot, donar unes brevíssimes indicacions envers el naturalisme i llur repercussió a la península, i així escapsa-

rem el camí. Segons Walter T. Pattison,¹ fou el crític Manuel de la Revilla qui en 1879, i en el seu treball "El naturalismo en el arte", aportava les primeres idees espanyoles sobre el naturalisme. L'estudi reconeixia que el nou corrent significava només l'aspecte literari d'una revolució que prengué cos en les ciències naturals i en la filosofia per estendre's després a totes les arts.

Zola era el més representatiu dels naturalistes, i obtingué un èxit enorme, no mancat de ferma oposició, arreu d'Espanya. L'escriptor francès seguia un sistema i un mètode influïts pel positivisme d'Auguste Comte i de Taine, en les obres dels quals va aprendre la recerca de lleis naturals oblidant el nivell metafísic i d'altres postulats que, com per exemple l'observació i la descripció minuciosa, són la clau del seu món novehístic.

El naturalisme venia de fora, de França, una veïna mirada sempre amb recel, i venia recarregat d'afany científic, però també d'un materialisme tan agut que no el van poder assimilar, a la llarga, ni els intel·lectuals catalans ni castellans, malgrat que la prosa de costums, arrelada a la literatura hispànica des de bastants segles, tendia per si sola a un estil no lluny del naturalisme. El fet és que la quasi totalitat dels naturalistes espanyols cercaven de trobar un nus de conjunció entre l'idealisme i el naturalisme, ja que consideraven que l'escola francesa, i màximament Zola, bé que interessant, resultava exagerada.

El naturalisme pertanyia al domini de la novella, en la qual subratllava el caire social. N'Emilia Pardo Bazàn, en el pròleg del seu llibre "Un viaje de novios", que va veure la llum pública en 1881, sostenia: "La novela ha dejado de ser mero entretenimiento, modo de engañar gratamente unas cuantas horas, accediendo a estudio social, psicológico, histórico, pero al cabo estudio". Les altres notes del naturalisme les veurem en l'últim epígraf.

Podem passar ja a l'objectiu nostre de si "L'hereu Noradell" presenta caràcters naturalistes o no. Que coneixés en Carles Bosch de la Trinxeria les obres d'en Zola seria impossible de negar-ho. I que llegís "La terre" amb prioritat a la composició de "L'Hereu No-

¹ WALTER T. PATTISON, *El naturalismo español*, Editorial Gredos (Madrid 1965).

radell" cau en els límits del versemblant, perquè la novella del discutit autor de "L'assommoir" va ésser publicada en 1887 a Espanya,² o sigui, dos anys abans de "L'Hereu Noradell" (1889). I això sense perdre de vista que en Bosch de la Trinxeria podia haver conegut Emili Zola del mateix francès: cal no bandejar la seva educació mig francesa, mig catalana, i que residia a La Jonquera, trànsit ben a la mà cap el país de l'altra banda dels Pirineus. Ara bé, tinguem en compte que precisament en 1887 situa Pattison l'actitud inicial anti-zoliana, presa fins i tot pels crítics que un dia l'havien aprovat, tanmateix que en "Clarín" fou un dels pocs espanyols que defensaren "La terre". S'hagués atrevit en Carles Bosch de la Trinxeria a fer-ho? La resposta és no, bé que el motiu s'entén amb la lectura d'aquestes paraules del pròleg de "L'Hereu Noradell": "Balzac es lo mestre qu'ha creat la escola realista, però realisme de bon or y bon pés, avuy exagerat y avilit per certs deixebles que voldrian fer escola...". Es refereix claríssimament a Emili Zola.

EXAMEN DE "L'HEREU NORADELL"

EL TÍTOL

Té el títol complet de "Lluitas de la Vida. L'hereu Noradell. Estudi de familia catalana".³ L'expressió de "lluïtas de la vida" i la paraula "estudi" són prou il·lustratives. La consideració de l'existència com a una lluita palesa que el nostre escriptor no vivia pas al marge del seu temps, i que rebia d'una banda o d'una altra l'influx epocal provinent del filosof Schopenhauer, que fou l'inspirador de Zola. Però això no demostra pas la influència zoliana, perquè es tracta d'una coincidència històrica. Afegim-hi que la coordenada divergeix en què mentre l'escriptor francès creu en el fons que els elements es posen en conflicte sense altra finalitat que la mateixa ceguesa del viure, en Bosch de la Trinxeria salva el fatalisme remetent-

² EMILIO ZOLA, *La terre*, Colección El Cosmos Editorial (Madrid 1887).

³ C. BOSCH DE LA T., *L'hereu Noradell*, «La Renaixensa» (Barcelona 1889).

se a la transcendència religiosa, encara que no aconseguix, però, desterrar el pessimisme per l'esdevenidor dels homes i dels pobles. Vegi's aquesta cita de "L'hereu Noradell": "La terrible lluyta per la existencia, struggle For life, com diu Darwin, es la lley fatal qu'en aquest món terrenal domina nostra existencia, que serà sempre un obstacle al progrés moral de la humanitat."

"Sols la divina moral del Redemptor ha vingut à posar consol als malaventurats, als deixats de la fortuna... Ditxosos los pobres per qui s'obriràn las portas del Cel!".

Respecte del mot "estudi", que d'un cop d'ull —recordem el que escrivia N'Emília Pardo Bazán— ens semblaria que depèn del concepte naturalista de la novel·la, direm que incideix en la inspiració d'en Balzac, que anteriorment a Zola, tenia a la novel·la com a estudi de la societat. El crític R. D. Perés considerava molt adequat el subtítol: "El interés de "L'hereu Noradell", considerado como libro, interés que sin duda tiene, no está, pues, en el arte del novelista, sino en los materiales que aporta y en las ideas de transcendencia que encierra. Por eso el autor ha hecho muy bien en titularlo Estudio de familia catalana, porque tal es el nombre que en rigor debe dársele".⁴

EL PRÒLEG

"L'hereu Noradell" s'obre amb unes paraules dirigides al lector, on l'escriptor fa ressò d'un article de "La Renaixensa" signat per en T. Poch de Negre, qui l'empeny a escriure "la gran novela". En Carles Bosch de la Trinxeria li contesta amb tot un manifest de teoria literària. Confessa de bon principi que manca de talent per a emprendre "la gran novela", de la que traça les línies cardinals.

Destacaré tan sols unes quantes idees, les més aclaridores gosaria dir, idees que ordeno a criteri meu. Pel nostre autor, "la gran novela" és sinònim de "la novel·la de costums de la societat actual". I prova d'establir-ne uns matisos lingüístics previs: "Nosaltres —ens

⁴ R. D. PERÉS, en «A dos vientos», *Críticas y semblanzas. Literatura castellana. Literatura catalana* (Barcelona 1892).

proposa— hauriem de distinguir la gran novela ab la petita o sia noveleta, com los francesos que ne dihuen roman y nouvelle... Examiném donchs lo qu'hem d'entendrer per roman de costums... encara una paraula que no'm satisfá. ¿Per qué no hem de tenir un mot equivalent a mores, en llatí, moeurs en francés? roman, novela de moeurs, no de costums, d'usatges. La novela dita de costums es més folklórica que de moeurs...”

“Lo novelista escriu fins á cert punt la historia de la vida privada, y... no li es prohibit tampoch de donar á sas historias, en lloch de la veritat de que poden faltar, eixa altra veritat qu'es ben reconeguda en tota concepció artística”. La novella ha d'ésser “un quadro rublert de veritat, de poesia y de vida, hont se manifestan los caràcters y passions dels personatges que l'animan...” “...hi deu entrar també... la imaginació, l'estudi psicológich, crítica, observació, en una paraula, fonda coneixensa del cor humà”.

El novelista, de la matèria inexhaurible que el món li posa a l'abast, “tria lo hermós, lo lleig, lo familiar, lo llastimós, lo ridícul, l'horrible y lo risible; res ha d'ignorar de lo qu'es inherent á la naturalesa humana”. “De todas las composicions literàries la novela es la més aprofitosa pera nostra instrucció”.

“Lo rey dels novelistas qu'hem de prendrer per modelo es Balzac, l'autor de la Comedia humana... Avuy los novelistas moderns critican en las novelas de Balzac lo massa realisme en sas descripcions, lo minucios dels detalls que perjudica al conjunt... Balzac es l'anatomista quin, ab lo escarpell á la má disseca lo cadavre moral y físich de la humanitat; descriu lo que veu, lo que observa y analisa sens perturbatione.”

El lector em perdoni per l'extensió de la referència d'aquest extens pròleg. Però calia fer-ho per tal de comentar-lo de manera que pogués ser resseguit el millor possible. La distinció que fa en Carles Bosch de la Trinxeria entre la gran novella i la petita novelleta és bàsica per entendre que ell no pretenia altra cosa que una novelleta, novelleta però amb la dignitat de costums no folklòriques. No era abans, doncs, una fòrmula de la “captatio benevolentiae” la seva desconfiança en emprendre “la gran novela”. El propòsit humil que ens havia dit s'esbrina de nou a la fi del pròleg, quan testimonia: “La no-

veleta "L'hereu Noradell", que tinch lo gust de presentar á mos lectors, no es mes qu'un ensaig, un estudi sensill de costums (mores), de caràcters, hont he vulgut probar de dissecar un xich lo cor humà".

Després, cal adonar-se que la novella que estudiem constitueix una mena de crònica, en gran part autobiogràfica, del propi autor. No podia ésser d'altra manera, puix ja hem llegit que "lo novelista escriu fins á cert punt la historia de la vida privada". I per aquest indret, ¡que lluny anirem del naturalisme i la seva pretesa no participació de l'autor en l'obra! En Bosch de la Trinxeria s'hi fica constantment en el llibre que va escrivint. I no tan sols s'hi fica, sinó que dóna força detalls de si mateix de forma clara i indubtable. I per mostra, un botó: els seus principals ocis els compartia entre la caça (especialment) i la pesca, pesca que ens descriu amb gust evident:

"Quan hi ha terbolina y que las anguilas s'escahuen á picar, la pesca ab botiró es molt divertida.

La llinya es un cordillet lligat ab una canya curta; per esqué una bala de plom foradada, abrigada d'un enfilall de cuchs terrers que's tiran á fons d'aygua sobre'l fanch. Las anguilas, al sentir la farum, surten del llot y pegan mossegada als rosaris de cuchs, trobant-se momentàniament enclavadas ab llurs punxagudas incisivas. Al sentir l'estrebada 's tira lo botiró depressa; conté sovint un penjoll de fins duas y tres anguilas, quinas, al caurer d'allá del marge, 's desclavan, corren anguilejant pera tornarsen al aygua; pera evitarho 's tiran dins un paraygua obert girat que'l pescador té á vora seva, y aixís no poden fugir."

Des d'un altre punt de mira, tampoc aquesta crònica privada no s'adiu amb el naturalisme, perquè la veritat a la recerca, al cap i a la fi, és una veritat volguda literària. No aspira a ésser una veritat objectiva i positivista tan si vols com no, tal i com el novel·lista ho manifestava més amunt.

La novella és un "quadro rublert de veritat, de poesia y de vida...", que endemés pot acompassar-se amb les aportacions de la ciència del seu temps, l'estudi psicològic i l'observació, també apaivagades amb la imaginació. I no ignorant res "de lo qu'és inherent á la naturalesa humana", des del que ens és formós fins al que ens resulta horrible. Aquí veiem un punt teòric de concomitància amb en Emili

Zola, per bé que pràcticament no duu a terme en Carles Bosch de la Trinxeria cap pintura d'individus i fets massa repehents. L'única persona una mica de plànyer que surt a "L'hereu Noradell" compensa el defecte físic amb unes qualitats humanes que ens fan distraure de la desgràcia que pateix. Es Emília: "Pobre noya! —exclama l'autor— es poch afavorida de la naturalesa; se sembla á son pare, lo coronel; te més faccions masculinas que femeninas. Més, a 19 anys, per lletja que sia una noya, té, com se sol dir, la hermosura del diable, qu'es la tendror de la primavera de la vida.

Pobre Emilia, es guerxa! ...defecte capital qu'es perdona al home, mes nó á la dona per jove que sia. Los ulls son l'espill del ànima; en ells se reflexan los sentiments, las impressions més fondas del cor: una mirada diu tot, mes una mirada guerxa no diu res, causa pena y un aparta instinctivament la vista d'aquella aberració.

Eix defecte físich era compensat per las sevas qualitats morals, de bon cor, bons sentiments, caràcter amable, molt sensible, talent natural, dotada de molta intel·ligència."

Curiosament en Carles Bosch de la Trinxeria en la producció de Balzac defensarà una sèrie d'aspectes que ell no posa mai en execució, com la minuciositat descriptiva i l'anàlisi anatòmica humana impertorbable. Només s'atura dins a "dissecar un xich lo cor humà". Sempre s'imposa, doncs, una moderació i unes limitacions.

LA NOVEL·LA PER DINTRE

L'ARGUMENT

L'argumentació de la novel·leta gira al voltant de la decadència econòmica d'una purificada i patriarcal família catalana, posseïdora d'un gran patrimoni, la família Noradell. La desfeta és deguda en bona part a les despeses de l'hereu en ocasió del seu comanament a Madrid com a diputat en Corts en representació de "tota la classe rica conservadora del districte de Figueras". I també d'altra banda per culpa de la filoxera i de les inadequades solucions establertes per acabar-la. L'enfonsament s'atura per fi amb el casori de la Mercè, la filla de l'hereu Noradell, unida al fill del creditor amb qui estava

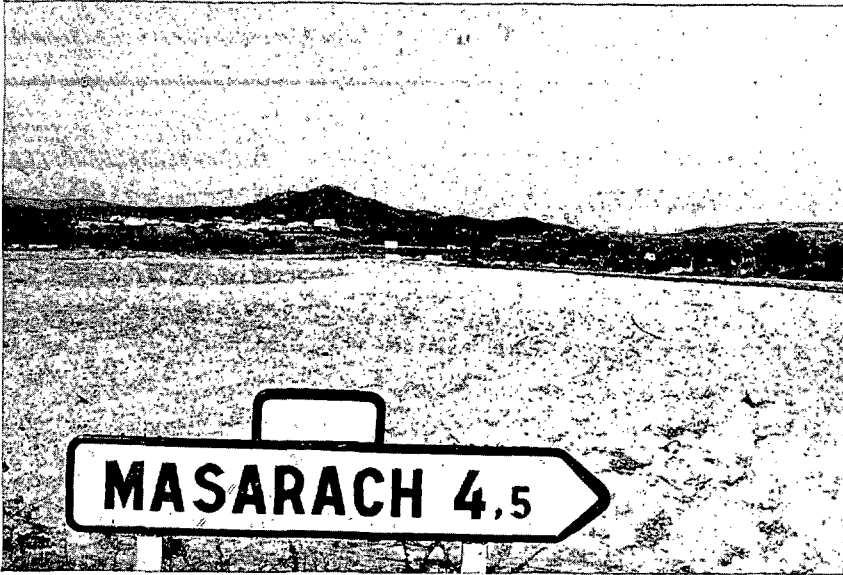
endeutat. El crític R. D. Perés, en el treball ja esmentat, va fer un comentari massa dur —així ho penso— de la part final de la novel·la: "...termina con un casamiento providencial de esos que ya no creemos los lectores de ahora y que podían haber producido su efecto veinte o más años atrás. Es una lástima. Porque así se ha empequeñecido mucho la obra.

¡Oh novelas con casamiento final, quién nos librerá de vosotras! ¿Quién tendrá fuerza bastante para romper, para inutilizar a perpetuidad ese eterno cliché de la novela, que es una ignominia para la inventiva de los novelistas, sobretudo cuando se recurre a él sin que haga falta alguna?". Si tinc per massa dur el comentari, els meus motius són que el desenllaç del casament no es nota tòpic ni el lector ho sent generalment així, a no ser que l'hi vulgui trobar per força, ja que la trama la prepara el novel·lista des de molt abans e imperceptiblement, malgrat que alguns punts no tenen un bon lligam. En efecte, en Lluís, que és com en diuen el futur marit de la filla de l'hereu Noradell, resta enfosquit bon tros a un segon pla de l'obra, i en canvi, de personatge mig perdut passa a protagonista. Però això, dins la dinàmica sociològica tal com la porta en Bosch de la Trinxeria, resulta un esdeveniment possible i gens forçat. L'única figura poc explotada podria ésser l'enamorat Francesc, que s'estimava secretament la Mercè, i pren una posició d'un massoquisme romàntic fi de segle, sense alè ni empenta per a combatre en nom del seu amor. Es clar que eren altres temps, i el jove, al que l'hereu Noradell tenia com un fill, creia que devia sacrificar la seva pròpia felicitat per tal d'aconseguir, no interposant-se ell, la solució econòmica del patró, i el goig de veure la Mercè en bon estament social. O ens hem topat amb un cas de tímidesa psicopatològica?

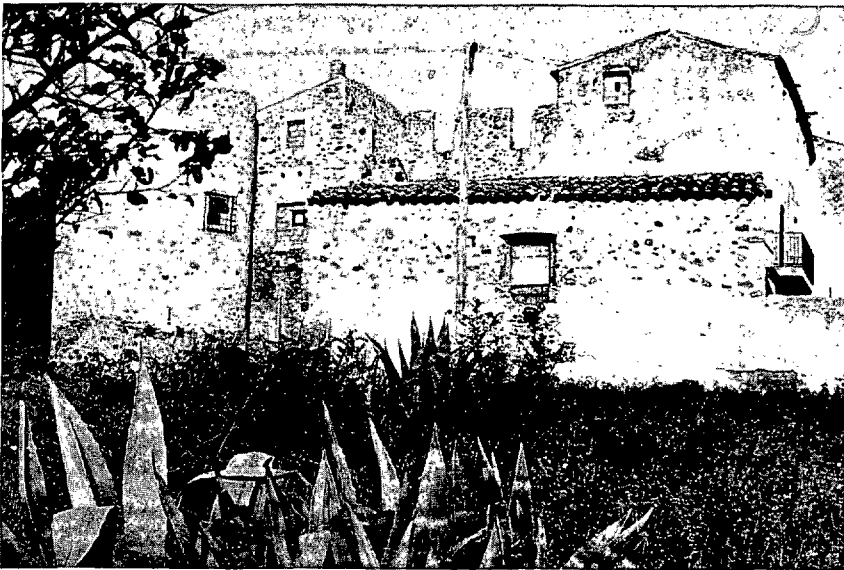
ELS TRETOS DE MÉS RELLEU

Tot i que les novel·les d'en Carles Bosch de la Trinxeria, com escriu Joan Triadú, "constitueixen la part més fluixa i menys representativa de la seva obra",⁵ i malgrat un judici com el d'en Joan Sardà: "...no

⁵ JOAN TRIADÚ, en «Carles Bosch de la Trinxeria», Visions del Pirineu. Selecció, introducció i notes per... en la Col·lecció popular Barcino, núm. 151 (Barcelona 1953).

«Quan un surt de Figueras per la carretera de Fransa envers la frontera, després d'haver caminat uns nou kilòmetres, se troba, a la dreta de la carretera, un cip ó fita de pedra calcinal, d'un metre d'alsaria, que indica lo camí vehinal de dos pobles quals noms porta grabats: Vilarnadal y Masarack.»

«Atravessàrem lo poble de Vilarnadal dominat per son castell senyorial en part enderrocat, al peu d'un serrat pedregós clapejat d'oliverons; poble rónech, de trist aspecte.»

es un novelista tal como lo entendemos ahora. No ahonda en los caracteres ni en la observación interna de los fenómenos sociales”,⁶ no li manquen valoracions favorables: “En molts passatges... de ses noveles L’hereu Noradell, Lena y Montalba, la visió de la realitat no pot ésser més ferma, ni més vivents els personatges, ni més suggestius els diàlechs, fets ab un desembraç incomparable”.⁷

Pel que a mi em pertoca, opino que “L’hereu Noradell” és una història ben escrita, amb certa vacil·lació en la estructura interna, però en conjunt plena de dignitat literària. El mateix descomposar-se d’una família fortament adinerada i en un món rural, i la intervenció d’un home milionari (en Lluís) educat a Amèrica, recorda una mica el començament de la novella “Bearn”, de Llorenç Villalonga, amb qui s’atansa també en la lenta agonia de la mentalitat feudal que retraten tots dos escriptors: “Los honors y privilegis —ens confessa en Bosch— d’aquell temps han sigut escombrats per l’uracá nivellador del sigle actual; mes la Iglesia, amiga de lo passat, los ha volgut amparar y los conserva religiosament en sas costúms y cerimònias del cult. Mossen Esteva ’s feya un plaher d’esperar, los diumenges, la familia Noradell pera comensar la missa; y en las festas solemnes, á més de portar la primera barra del tálam, després de benehit lo pá beneyt, l’escolá lo portava á n’en Marsal qu’en prenia lo primer trosset.”

Es notori l’ambient anticastellanista que transpira l’autor tant com els personatges, ambient propi d’una època en què Catalunya volia que li fos reconeguda la seva personalitat política. Llegiu aquest tros, quan l’hereu Noradell ja ha guanyat les eleccions al candidat del govern de Madrid:

“Lo trionf d’en Marsal fou celebrat á Figueras ab un gran convit hont se brindá per la pátria catalana i per la representació del país per diputats de la terra.

Lo brindis de’n Marsal arrancá aplaudiments entussiasas al manifestar sas ideas catalanistas per la reivindicació de nostra llengua, de nostre Dret civil y demés llibertats perdudas, condemnant la po-

⁶ JOAN SARDÀ, en «La España Moderna», año II, núm. XV (Madrid 1890).

⁷ en «Lectura popular», vol. III, págs. 481-512.

lítica absorbent y centralizadora dels governs castelláns". Heus ací ara la desillusió en el moment que l'hereu es torna castellanista: "¡Pobre Marsal! ¡com ha sigut absorvit per la vida madrilenya! ¿Qu'ha fet del seu catalanisme? ¿del odi que tenia pels partits castellans? ¿de sa enteresa catalana?... ¡Oh! Sí, Roma veduta fide perduta... ¿no es veritat? Ara es castellá, ficat al partit conservador, obeint al capitóst, parlant á las Corts ab eloqüencia, sí, pero sense aquell bon sentit práctic, sense aquell bon criteri catalá que tant lo distingüia al principi; ha sigut contagiad. Ja no escriu més en catalá, parla y escriu en castellá als seus electors empordanesos...". El canvi del seu personatge porta a l'autor a una reflexió personal i a un ferm propòsit: "¡Pobre pátria meva! ¡Que'n tens de fills ingrats que't renegan, que t'abandonan, que no't volen més conèixer! Mes, ¡ah! ¡No ploris, no!... som un estól aplegats al voltant teu que no't deixarém may, que t'estimém de tot nostre cor, ab deliri!..."

El catalanisme d'en Bosch de la Trinxeria juga amb un misticisme i un platonisme polític sense cap ni peus. Es una posició —deixeu-m'ho dir— de dretes, afavoridora si més no d'hisendats com el protagonista de la novella, i com ell mateix, que duia entremig dels pagesos una existència de gran senyor, raó per la qual s'inquietava pel curs de la història, i en fi, pels aires demòcrates: "Los servidores com en Joan s'acaban en nostra terra catalana. Las modernas doctrinas ho han tot regirat. La fé dels nostres avis, tant arrelada en la gent del camp, minva cada dia; un vent d'igualtat bufa per tot arréu. Las novas doctrinas apartadas de la Creu del Gólgota 'ns portan Deu sab hont". Es veu d'una hora lluny que es conformaria amb una política central amb modificacions, i que permetés als catalans que tenen quelcom a perdre seguir disfrutant dels seus privilegis de riquesa. Que fou un catalá que mirava endarrera, ho declaren les següents afirmacions de l'autor que dota així a l'obra d'una mena de lamentació pessimista pel futur dels catalanas: "Fa prop de dos sigles que som tan fets á viurer baig la unitat de governs centralitzadors y despòtics que'ns sembla natural de viurer aixís: 'ns trobém com los aucells engaviats que han perdut l'us de llurs alas y que, si se'ls treu de la gabia, hi tornan entrar d'ells mateixos."

La idea regionalista configura un motiu obsessionant en la no-

veflla, motiu que de vegades no s'aprecia però que de tant en tant surt a la claror en les formes diverses del clam, la reflexió, la ira, la impotència, i per què no?, de la ironia. Transcriu unes mostres de l'apropament al llenguatge col·loquial, molt propi dels naturalistes i no gens menys dels costumistes:

“—Quiere esmorsá senyó diputao? si quiere xacolata ó un tall da botifarra, le haré portá de mi casa.”

D'aquesta ridícula manera s'expressa un alcalde que va en conueni amb el candidat castellà oponent d'en Marsal. En Carles Bosch de la Trinxeria se'n riu del català que parla mig i mig, emprant paraules d'ambdues llengües. En un dels moments més divertits de l'obra, l'alcalde demana disculpes al seu protegit per una poc convenient interrupció del públic:

“—dispense vóstedé, senyó Don González; en todos los indrets se troba gente faltada de modos.”

“L'hereu Noradell” hem quedat que fou concebuda com una novel·leta de “mores”, de costums. Però de costums gens folklòrics, de costums humans arrelats, de la manera de fer, dels caràcters, de l'estil de pensar, creure i viure d'una societat, en aquest cas l'empordanesa, que actua amb força influx dels seus avantpassats. En Carles Bosch de la Trinxeria escriu molt vívidament tot el que toca als costums pagesos i a les llegendes del poble. En ample accepció del mot, el crític Vidart l'hagués inclòs sens dubte dins del naturalisme, d'acord amb el judici que li atribueix Pattison: “Toda novela de costumbres, o es naturalista o no es novela de costumbres”. Però això resulta massa generalitzador i discutible. Heus ací com entén els “mores” el nostre novel·lista: “... la Mercé era la encarregada de fer la caritat. A las nou del matí, baixava al peu de la escala, portant una devantalada de moneda de coure; feya arrengrer tots 'ls pobres, donas, vells, criaturas d'un costat del pati, y de un á un, al passar devant d'ella, 'ls hi donava una pessa de moneda.

Eixas caritats son una costum en lo Empordá, y crech també en tota nostra benvolguda terra catalana, que data de temps immemorial y que's conserva encara en las casas ricas de pobles, de pagés i de ciutat. Eixa bona obra no's delega mai al servey; la senyora principal de la casa es sempre la que fá la almoyna.”

Una altra prova de "mores" i de participació de l'autor la tenim en descriure la mort de l'avi Jaume Noradell: "Tota la casa estava endolada; puig que, en nostras familias ricas de pagés del Empordá, es costum de fer portar dol á tot lo servey y gent de la masia, durant sis mesos."

J. Comerma deia encertadament d'en Bosch de la Trinxeria: "Els seus llibres són pàgines viscudes. Canta el que ha vist i ho canta amb amor i delectança..."⁸ El tó vivencial dona a la seva obra una suggestivitat lírica, un encés atractiu i una vigoria estilística de narrador magnífic. El tó vivencial ompla els mots d'originalitat, i es produeix el miracle d'una forja lingüística a l'hora espontània i elaborada. Llegiu aquesta lírica descripció de l'espectacle de la natura que ell tan estimava: "La tarda es hermosa, lo cel seré. A ponent la posta de sol cobreix de calitja tota la cordillera pyrinaica: d'amunt d'ella, á gran altura, una aglomeració de cirrus esclatants, amunt-nats, franjats de flonja neu enlluhernadora, deixan passar, á claps, nimbas de fletxas d'or que encenen mitj cel. Al orient, al cap d'allá de la extensa planura, á través dels pins y olivars, al horisont, una pinzellada soptada d'un blau de cobalt, es lo golf de Rosas, clapejat de velas llatinas dauradas pel sol ponent."

CONSIDERACIONS FINALS

"L'hereu Noradell" no conté característiques atribuïbles al naturalisme, fet que ja sospitàvem en emprendre aquest petit estudi, però que sempre és millor confirmar-ho. En Bosch de la Trinxeria es serveix de l'observació, simplement com la majoria dels escriptors moderns postromàntics, tanmateix no es pot parlar de mètode naturalista. D'experimentació no n'hi trobo pas, de no ésser l'experiència de la pròpia tècnica del novel·lar, sense cercar formulacions ni plantejaments nous en el seu temps. En Bosch de la Trinxeria descriu freqüentment la realitat, però mai amb l'abundor de detalls dels na-

⁸ J. COMERMA, *Història de la literatura catalana*, Editorial Poliglota (Barcelona 1923).

turalistes, i molt menys plasmant aspectes ingrats. No fa novella d'interès científic, ni recull ardues documentacions per a elaborar-la. En canvi, mereix "L'hereu Noradell" el qualificatiu d'estudi. Les psicopatologies no surten a l'obra, a la qual també falta la pretesa imperorbabilitat dels naturalistes. D'altra banda, cap mena de determinisme ni social ni històric.

Punts de contacte amb el naturalisme, i sense dependre'n, perquè resulten lògics en tota coincidència epocal, serien la manca d'argument complicat; l'intent d'acostar-se a la parla viva i popular, amb termes i expressions locals; la presència de l'escriptor en els llocs mateixos on situa la trama novel·lística, amb la participació de ciutats conegudes i de carrers amb el nom que tenen en realitat, i la personalitat no heroica del protagonista, que és un home qual·sevol.